

НАЦИОНАЛНА ХУДОЖЕСТВЕНА АКАДЕМИЯ

Катедра „ИЗКУСТВОЗНАНИЕ“

АВТОРЕФЕРАТ

Творчеството на Георги Баев в контекста на бургаския художествен живот през
70-те и 80-те години на XX век

Автореферат към дисертационен труд за придобиване на образователна и
научна степен „Доктор“

Докторант: Людмила Миткова Кутиева

Научен ръководител: доцент д-р Бойка Донева

София, 2023

СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА

УВОД.....	3
1. РАННО РАЗВИТИЕ В ТВОРЧЕСТВОТО НА ГЕОРГИ БАЕВ	
1.1. ДЕТСТВО И ЮНОШЕСТВО. СРЕДА НА ЕСТЕТИЧЕСКО ФОРМИРАНЕ.....	7
1.2. СТУДЕНТ В ХУДОЖЕСТВЕНАТА АКАДЕМИЯ. БУНТ СРЕЩУ ТОТАЛИТАРНИЯ КАЛЪП.....	9
1.3. НЕ НА ЦИТАТА! ФОРМИРАНЕ НА ЛИЧЕН СТИЛ.....	11
2. ГЕОРГИ БАЕВ В ЗРЕЛИЯ СИ ПЕРИОД 70-ТЕ, 80-ТЕ ГОДИНИ НА ХХ ВЕК	
2.1. ХУДОЖЕСТВЕНАТА СРЕДА ПРЕЗ 70-ТЕ ГОДИНИ НА ХХ ВЕК. ПОКОЛЕНИЕТО БЪЛГАРСКИ АВТОРИ ОФОРМИЛО НЕЙНИЯ ОБЛИК.....	14
2.2. БАЕВ В ТЪРСЕНЕ НА НОВА ИДЕНТИЧНОСТ.....	17
2.3. БУРГАСКИ ХУДОЖНИЦИ ОТ ПОКОЛЕНИЕТО НА БАЕВ.....	19
2.4. ГЕОРГИ БАЕВ И ХРИСТО ФОТЕВ. ВСЕОБЩЕСТВО НА ДУХА.....	23
2.5. ДРАМАТИЧНИ СЮЖЕТИ И ДРАМАТА НА ИДЕАЛИТЕ.....	26
2.6. БАРИЕРАТА МЕЖДУ СТРАХА И СВОБОДАТА ПРЕТВОРЕНА В ИДЕИТЕ НА БАЕВ И ВЕЖИНОВ.....	30
2.7. МОНУМЕНТАЛНОТО ИЗКУСТВО В БУРГАС ПРЕЗ 70-ТЕ. ЕСТЕТИЧЕСКА СРЕДА И ОПИТ.....	34
2.8. РАЗЛИЧЕН И ПАК СЪЩИЯТ.....	39
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	40
НАУЧНИ ПОСТИЖЕНИЯ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	43

УВОД

Георги Баев е емблематично име, свързано най-вече с пейзажната живопис от втората половина на XX век. Богатото му творчество, оказва въздействие върху поколения художници и до днес. Значимите награди, звания и членства сочат към признание и на международно ниво. Неговите постижения ни дават самочувствие за приноса на българското изкуство в драматичния развой на световните тенденции от XX век.

Основна цел на дисертационния труд е да изследва многостранно и в дълбочина творчеството на Георги Баев в контекста на бургаския художествен живот през 70-те и 80-те години на XX век.

Редица са **задачите**, които се поставят в изследователския текст. Първата е детайлно проследяване творческото развитие на Георги Баев, влиянието на фактори като: среда, била тя географска, социална, творческа, лична, колеги, тенденции в изкуството и др. Като се започне от естетиката заложена от поколението на учителя Петко Задгорски и се премине през семейната среда, приятелите и бурното, пропито с промени и реформи време, в което живее и работи Баев. Затова острието на анализа по-скоро се измества към мястото на българското изкуство и естетическото приключение на модерността. Именно тази обща панорама дава главните критерии за оценката на самостоятелността на водещите български художници в историята на днешното изкуство. За да разкрия визуалния език на Баев ще го съпоставя с творчеството на характерни български художници от неговото поколение, всеки един от тях открил се със собствен стил и художествени принципи. Това са майстори завещали ни творби, променили естетическия вкус и мироглед на поколения художници. През 1956 година, Баев се потапя в Бургаската художествена атмосфера. Ще проследя как тя оказва влияние върху ранното му творчество. Как той започва да работи предимно живопис. Почти веднага се ориентира към пейзажа и този жанр става

негова творческа съдба. Ще укажа двете посоки на търсене. От една страна интензивност, чистота на цвета и умело боравене с контраста, а от друга творби изградени, чрез крайно пестелива, но много сложна по отношение на нюанса цветова гама.

Ще съпоставя творчеството на Баев с бургаските автори, завършили академията през 50-те (Виолета Масларова, Владимир Гоев, Дамян Заберски, Кирил Симеонов, Ненко Токмакчиев), които носят дързостта и жаждата да достигнат до непознатото в изкуството. Какви са техните начини да преодолеят подражателното цитиране, да се откажат от вече поомръзналата романтика, която носят творбите на предшествениците им и да стигнат до по-свободен изказ. Ще проследим, какви ценности изгряват и угасват у Баевата генерация художници. Или до каква степен изкуството се скарва с красотата и пренася индивидуалния бунт към концептуалните подходи. Съществена за мен е и поканата безпристрастно да видим, защо битката за идеалите, подета от Баевото поколение, затъва в бездуховността на съвремието. Какво ни дава примерът на онези творци за изхода от комерсиалността с безчувствения ѝ език и отхвърляне на нашите духовни форми на изразяване.

Необходимо е да разгледам културните фактори създали творческия климат в морския град. Изграждането на бургаската галерия. Националната изложба – „Приятели на слънчевия бряг“. Ще се спра и на стенно-монументалните творби създадени в Бургас, не описани и изследвани досега. Естетиката на градската среда, където естествено израства художествения усет на бургазлията. Няма да пропусна и „Международния симпозиум по скулптура в камък“, в който Баев е често част от журито.

Трябва да проуча как в края на 60-те и началото на 70-те Георги Баев се отдалечава от пряко копиране на натурата, ориентира се към абстрактния лиризм и условността на пейзажния фрагмент. И как от тук нататък основна роля в творчеството му ще играе цветът, търсейки силно внушение, чрез вглеждане в реалността.

Общите идеи залегнали в изобразителното изкуство, литературата, театъра, филмовата индустрия са място, на което ще поставя няколко акцента. Като съпоставя, важни екзистенциални и неконвенционални теми от творчеството на Баев с това на писателя Павел Вежинов, поета Христо Фотев и други таланти автори.

Най-голямо внимание ще отделя на зрелия творчески период на автора. И неоспоримото място на Георги Баев в нашата художествена среда, като един от най-влиятелните водачи в изобразителното изкуство през 70-те и 80-те години на XX век.

Ще потърся причината – защо Баев в края на 70-те, началото на 80-те прави преход към все по-силно драматично чувство в сюжета. Как той подменя старите си похвати? Защо се появява човешката фигура и какво символизира тя? Как и защо библейските мотиви измъчват душата му?

Използвана литература. Много български и чуждестранни изкуствоведи, журналисти и художници създават статии, отзиви, критики относно творчеството на Баев. Четири са самостоятелните книжни тела, посветени на личността и дейността на Георги Баев: „Георги Баев представен от Ани Павлова-Ставрева“¹, „Георги Баев. Пейзаж с фигура“ от доц. Петър Змийчаров², каталог съпътстващ изложбата на Георги Баев в Националния музей на българското изобразително изкуство, 6 май – 8 юли 2013 г., с автори Сузана Каранфилова и Николай Ущавалийски³ и каталог – „Георги Баев представен от проф. Аксиния Джурова“⁴. Във връзка с цялостната творческа дейност на художника или по повод отделни изяви в много местни, национални и чуждестранни издания за изкуство (монографии, речници, справочници, дипляни, статии и др.) са писали: Петър Увалиев⁵, проф. Петер Вундерли⁶,

---

¹ Павлова-Ставрева, А. Георги Баев представен от Ани Павлова – Ставрева. С., 1971.

² Змийчаров, П. Георги Баев. Пейзаж с фигура. С., 1999.

³ Каранфилова, С. Ущавалийски, Н. Каталог съпътстващ изложбата на Георги Баев в националния музей на българското изобразително изкуство, 6 май – 8 юли 2013 г. С., 2013.

⁴ Джурова, А. Георги Баев представен от Аксиния Джурова. С., 2013.

⁵ Ууф, П. Георги Баев. Лондон, 1972.

проф. Дечко Узунов⁷, проф. Светлин Русев⁸, проф. Димитър Аврамов⁹, Пенка Седларска¹⁰ и др. **Въпреки големия обем изброена литература дейността на Баев не е разгледана през призмата на бургаската художествена среда.** Това е и основната причина обект на това изследване да бъде творчеството на Георги Баев в контекста на бургаския художествен живот и най-вече през зрелия му период – 70-те и 80-те години на ХХ век. Аз ще поглеждам към изброените анализи, използвайки приложените в тях изследователски подходи, тъй като те създават продуктивно поле за надграждане.

Друг фактор, оказал голямо влияние при избора на конкретната тема е възможността за лична среща с близки, приятели и колеги на художника, които допълват, вече известното за неговия живот и творчество, допринасяйки за по-пряк, пълен и обширен поглед. Бургаските художници и близки приятели на Баев – Стоян Цанев, Живко Иванов, Кольо Кехайов, синът му Иво Баев и хора, които участват в обществения и културен живот на града и страната – изкуствоведът Пенка Седларска, издателят Румяна Емануилиду, колекционерът Боян Радев, проф. Аксиния Джурова и много други. За да мога да се доближа до човека и твореца Баев прегледах голямо количество материали със съдействието на: Бургаска художествена галерия „Петко Задгорски“; Галерия „Георги Баев“ Бургас; Държавна агенция „Архиви“ Бургас; Национална художествена галерия; Художествена галерия „Димитър Добрович“ Сливен; Градска художествена галерия Пловдив; Пристанище Бургас, Регионален исторически музей Бургас, Регионална библиотека „П. К. Яворов“ Бургас, предоставена ми бе информация от архива на семейството.

Работата се гради върху корпус от данни, създаден чрез запис на разговори и интервюта, които спомагат за осъществяването на по-нататъшните

---

⁶ Wunderly, P. The bestowing of the „Gotfrid Von Herder” Award in the Vienna Academi of Arts. Art catalog Georgi Baev, Vienna, 1986.

⁷ Узунов, Д. Изложбата в Бургас – Изкуство, 1965, № 1, 29 – 30.

⁸ Русев, С. Сурова човешка истина – Труд, 2007.

⁹ Аврамов, Д. Български художници. Георги Баев и морето – изискана простота и пластичен синтез. С., 2014, с. 575.

¹⁰ Седларска, П. Георги Баев на 80 години. – Автограф, № 4, ноем. 2004, с. 8.

проучвания, изказаните мнения и гледни точки дават пълнокръвие и цялост на изследването.

Методология. При разработване на дисертационния труд е използвана смесена методология. В голяма степен водещ е сравнително-историческия подход. Опитвайки се да осветля останалите незасегнати до този момент въпроси ще разгледам детайлно творчеството на Баев от момента, в който се изгражда като художник до първите години на новото хилядолетие, когато той престава да работи. Проследявайки този период по десетилетия ще направя кратък исторически поглед на всеки етап, белязал световната и национална история. И как той влияе върху художествения сектор.

Насока към разработката налагат и историко-описателния, стиловия и естетическия подход, които ще разкрият бургаския художествен живот през интересувания ни период и ще осветлят естетическото „верую“ на Баев. Интердисциплинарността присъства на всички нива в представения текст.

Структура. Дисертацията е организирана в две глави. Първата с три, а втората с осем подглави, които по-ясно и точно систематизират научния текст. В структурата са включени увод, заключение, библиография и приложения.

1. РАННО РАЗВИТИЕ В ТВОРЧЕСТВОТО НА ГЕОРГИ БАЕВ

1.1. ДЕТСТВО И ЮНОШЕСТВО. СРЕДА НА ЕСТЕТИЧЕСКО ФОРМИРАНЕ

Тук проследявам първите стъпки на художника. Георги Димитров Баев е роден на 9 ноември 1924 г. в Бургас. Петото от шест деца, но от тях само той се занимава с изкуство. Други художници в рода няма. Семейството живее трудно с малко средства, но „щастливо“, както сам той казва. Изкуствоведът Димитър Аврамов по-късно пише: „В родният ни град Бургас, в един квартал, разположен на морския бряг, ние прекарахме най-безгрижните си дни, тъй както ги прекарват децата, чиито родители не са амбициозни да ги направят „величия““¹¹. Баев от най-ранна възраст изкарва по цели дни край морето и

---

¹¹ Аврамов, Д. Български художници. Георги Баев и морето – изискана простота и пластичен синтез. С., 2014, с. 575.

никога не го напуска. Морето винаги го е дарявало със свобода и широта, и това личи в творчеството му, то диша свободно в неговите картини.

Често до името Георги Баев стои звучното – Джурла. Този прякор идва от детските години на твореца. Всъщност и до днес, всичките му приятели го наричат – Джурла. Това е име, което той носи с гордост през целия си живот. Бурен и непреклонен по нрав, Джурлата е фаворит сред приятелите си. Спомня си за юношеските години: „...при учителя Петко Задгорски бях получил двойка, защото не исках да уча перспектива... Първият човек, който следеше ранните ми опити в рисуването, беше моят класен Петко Задгорски...неизмеримо честен и неизказано старателен човек и може би затова създаде цяло поколение художници. Той се опитваше да насади у мене няколко неща: скромност, трудолюбие и любов към изкуството“¹². Петко Задгорски е основоположник на бургаската художествена школа. Негови ученици са Виолета Масларова, Кирил Симеонов, Дамян Заберски, Генко Генков, Тодор Атанасов, Владимир Гоев, Стефан Марков и др. Учителят, чиито светоглед се оформя между двете световни войни поставя у своите възпитаници здрава художествена и естетическа основа, без която е невъзможно да се развие грамотност у един художник.

В тази глава се обръщам към изворите на българската художествена среда обгърнала творчеството на Баев. Разгледани са не само постиженията на значими наши художници, но и на тези работили в Бургас – учителя Петко Задгорски, примата на бургаската живопис Александра Мечкуевска, майсторът на акватинтата Павел Вълков и други.

Всички изброени биографични факти и сфери на творческо влияние се оказват решаващи за естетическото формиране и избора на главната тема – морето в творчеството на Георги Баев.

---

¹² Васевски, К. Неосветени светове. Анкети с български живописци. С., 2001, с. 62.

1.2. СТУДЕНТ В ХУДОЖЕСТВЕНАТА АКАДЕМИЯ.

БУНТ СРЕЩУ ТОТАЛИТАРНИЯ КАЛЪП

Георги Баев е човек на действието и с хъс за борба. Отдадеността към футбола подсказва характера на художника, дръзкият напън и воля за победа. Той дава всичко от себе си, импровизира, такъв е и в рисуването и тази решителност изпълва платната му. Посветен на това, което прави със сърце, Георги Баев е раздвоен между творчеството и спорта. В този решителен момент се намесва Генко Генков. Той е човекът, който подтиква Баев през 1944 година да кандидатства в Академията. Баев влиза трети в списъка на новоприетите в класа на проф. Илия Петров. Творческата близост между тях продължава. Приятелите изучават изобразително изкуство в преломно време.

Втората Световна и началото на Студената война оказват огромно влияние върху сферата на изкуството в изградените по съветски образец режими в Източна Европа. В изобразителното изкуство назрява конфликт между социалистическия реализъм и така нареченото формалистичното „упадъчно и гнило“ творчество, навлизащо от Запада през пукнатините на „Желязната завеса“. Академията е подложена на натиск и обвързана с партийната конюнктура. Сляпото документиране на властовите постижения и нейната възхвала водят до обезличаване както на твореца, така и на преподавателя, и на студента.

В отговор на случващото се младите хора кипят и се противопоставят на духовната принуда, обединявайки се в неформални групи. Енергичният Георги Баев се включва в една от тях с Атанас Нейков (Найо), Николай Ников (Ничето), Петър Попов (Попето), Веса Василева и др. Младите бунтари доста си приличат в естетическите си симпатии, а после и в зрялото си творчество. Репресивните действия, насочени към преподаватели и студенти имат за основна цел да обезличат твореца. А за младежите дори и добрата школовка придобива форма на догма.

Благодарение на необуздания си дух, а може би и избирателното посещение на часовете позволяват Георги Баев да съхрани у себе си възможността да работи непринудено. Той успява да устои на академичното влияние и запазва първичната импулсивност на своите етюди. Още на приемния изпит в Академията, както и по-нататък в своето творчество, той рисува линеарно, само с контур: „...за тези четири години нито веднъж не успях да направя голо тяло по академичните изисквания...правех ги с креда и дебел контур, нещо съвсем необичайно за академичните изисквания“¹³. Осъзнал своите дарба и пристрастия, младежът се възхищава от своите колеги, успели да овладеят характера на човешката фигура и нейната анатомична точност.

Баев се обучава в класа на проф. Илия Петров четири години, ала нужната свобода и шанс за собствено развитие в своето обучение младежът открива в класа на проф. Дечко Узунов. Въпреки каноничния характер на образователната система и призови на ръководството на учебното заведение за връщане към „старите майстори-реалисти“ (Мърквичка, Вешин и др.) в ателието на проф. Узунов цари свободомислие и нескованост.

Не стройната теория, научно предвидила бъдещето, а наборът от лесно смилаеми догми плюс подозрителност към високото изкуство подливат вода на естетическата нетърпимост. И българската власт се отрича от елитни творци, прекалено самостоятелни и фини, за да се впишат в опростената, но сигурна за нея представа за слугинско изкуство. Соцреализмът следва своята сакрална програма, а затова, освен собствената си „агиография“, изисква и единствено уместните средства. Признавайки отдалеч великите майстори на Възраждането, той по-скоро е верен на критическия реализъм от XIX век. Привличат го достъпната за неизкушената публика палитра, разбираемо легнали в правата перспектива и нагледната анатомия на персонажите. Плакатната простота на внушението и лозунгът вместо мисълта, често се допълват от декоративността, обобщени обеми и условни контури. Наглед изкуството по поръчка е грамотно

---

¹³ Васевски, К. Неосветени светове. Анкети с български живописци. С., 2001, с. 62.

построено и е убедително по майсторлък. Често то е дори разкрепостено и допуска еротичния поглед на жизнерадостни веселяци като Стоян Венев. Но си остава в историята като пример: реализмът може да се убие и с реалистични средства.

Тук поглеждам към работата на отречените – Вера Недкова и Вера Лукова, Борис Делев и Васил Бараков, Илия Бешков и други, смущавали душата на младия Георги Баев. Разбира се, те не правят изкуство на големите идеи, но хармонично са се вживели и в класиката, и в съвремието.

Повечето от отречените впоследствие са награждавани и получили признание отгоре, но не защото възложителите се научават да виждат България в световния живот на изкуството. Това идва от все същото равнодушие към него, ала не и от новия си имидж на просветени управници.

1.3. НЕ НА ЦИТАТА! ФОРМИРАНЕ НА ЛИЧЕН СТИЛ

Завършил обучението си в Художествената академия Баев се завръща в Бургас. Млад и безгрижен той се потапят в културната атмосфера на родния град. За кратко е учител по изобразително изкуство в педагогическия институт. Също така оформя постановки в Бургаския куклен театър, бележейки първите години на неговото създаване.

След няколко годишно лутане, Баев попада в талантливото обкръжение на бургаските художници. По-възрастното поколение автори са маринистите Петко Задгорски, Павел Вълков, Янис Хрисопулос, Дионисий Дионисиев, Александра Мечкуевска, художници с изграден авторитет, уважавани от новата генерация, негови учители. Тяхното творчество се характеризира с реалистичен поглед и романтична нагласа в портретирането на морето, породени от пресъздадена точна действителност. Авторы с вътрешна убеденост в правотата си, художници влюбени в природата и живота с ясна житейска философия, създаващи творби в които се сливат реалност и измислен свят. Точно тук е връзката с новото поколение, ала има и разлика: при новата смяна се усеща

измислен модел на живот, и сякаш стъпват в двойствения свят на Хофман. Мнозина поглеждат към иносказанията и спомените.

Младите бургаски автори, завършили академията през 50-те (Виолета Масларова, Владимир Гоев, Георги Баев, Дамян Заберски, Кирил Симеонов, Ненко Токмакчиев) носят дързостта и жаждата да достигнат до непознатото в изкуството. Те са разочаровани от действителността и имитирането на традицията. Поглеждайки към живописца на авангарда те чувстват, че силните думи в изкуството вече са изказани и те са в плен на отживелиците. Младите се стремят да преодолеят подражателното цитиране, да се откажат от вече поомръзналата романтика, която носят творбите на предшествениците им и да стигнат до по-свободен изказ. Попаднал в тази творческа атмосфера Баев започва да рисува.

Подражава ли Баев на фовизма и експресионизма, чиито прийоми неволно идват наум, щом гледаш неговите неща от 50-те? Формата у него е лаконична, но не робува на груби контури. Линейната перспектива често се стопява, но винаги я има въздушната. Дали младият художник е запленил от чистия цвят и натрапчивата декоративност? Времето и пожарът са ни оставили малко неща, но всяко ранно платно се обгръща с аурата на трептящата среда и увлича в неповторимо настроение – но то идва от природата, а не от самоцелната игра на налетите шарки. Фовисткият цвят е плътен, той измества рисунката, а в колорита на Баев диша природата. Фовистката гама е автономна, а българският художник – колористът от Бога – ни потапя в различни емоции. А може ли да признаем Баев за епигона на експресионизма? Че той, подобно на Георг Грос или Оскар Кокошка иска да стряска, да набива с образите си уплахата и омерзението от живота? Или да намерим у младежа митичните потайности, бълващи шока и непоправима дисхармония?

Така художникът прави първите крачки към зрелостта си, навлизайки в разговор на равно със световното изкуство. Работи предимно графика. Осем години подред той дава свои картини за общите национални изложби, основно

пейзажи и композиции, но те не са приети. В края на 50-те, когато в тези експозиции се разрешава включване на творби с известно разнообразие и „поличен характер“ – той е допуснат. Първото му участие в национална изложба става с две графики и маслена работа – рибари над няколко лодки. Това платно привлича вниманието и точно с него през 1957 г. Георги Баев става лауреат на VI-ти Световен младежки фестивал – Москва.

А Баев е наистина лиричен, дори когато е суров и страни от излишната емоция. Художникът намира за това множество поводи, дошли от Академията и средата. Да видим репертоара. Липсват ли му през 60-те социалните теми? Младият майстор не подминава революционните сюжети: в един селяните с потури и вили, хванали червени знамена се стичат към надвисналия и мрачен хоризонт. Ала колоритът ги събира сякаш за празник. Баев рисува и разстрел – впрочем, твърде условно и в експресионистичен дух (платно от 1962 г.).

Ето че художникът с хъс прави индустриални пейзажи. Спираме се на един от 1964 г. – с високи комини и трептяща мараня на синьо-лилавия въздух. Бегло скициран е, но сочи изискан вкус и пестелива, щателно премерена палитра. В картината кипи животът, ала той се вижда от високо – над суетата на времето. И пак откриваме, че именно пейзажите са неговата стихия.

Или да вземем за пример пейзажа от 1965 г. с бургаския плаж, белите къщи и лодки. Това е класическият и много личен сюжет на Баев. Гамата е толкова рафинирана и нежна, сякаш е слязла от картината на рококо. Художникът се вчувства в природата: в многопластовия въздух има далечина, а слънцето леко обявява подвижния пясък. Живописният разказ на Баев е сбит и се стреми да открива максимума с окъсани средства. Постепенно той увлича художника да застава над суетата на времето. Неслучайно три от картините му „Пролетни нощи“ (1966 г.), „Бургаско време“ (1966 г.) и „Край колодрума“

(1967 г.) се възприемат като емблематични за развитието на българското изкуство тогава и днес¹⁴.

Творбите, направени още в началото на 60-те години, все още търсят сюжети, които се държат на конкретната натура. За сравнително кратък период от време Георги Баев стига до увереността, че поставените в тях задачи с композиция и колорит са решени и се отправя към пейзажа, който да го отведе към отвлечени метафори. „Пране“ от 1968 г. е творба, която бележи нови стъпки в разволя на художника. Баев започва да се стреми към максимална опростеност, обобщение и необвързаност. Това е опит за трансформация от реалност към абстракция, от формална строгост към цветово внушение.

2. ГЕОРГИ БАЕВ В ЗРЕЛИЯ СИ ПЕРИОД 70-ТЕ И 80-ТЕ ГОДИНИ НА ХХ ВЕК

2.1. ХУДОЖЕСТВЕНАТА СРЕДА ПРЕЗ 70-ТЕ ГОДИНИ НА ХХ ВЕК. ПОКОЛЕНИЕТО БЪЛГАРСКИ АВТОРИ ОФОРМИЛО НЕЙНИЯ ОБЛИК

В западната мисъл от онези години културата губи плът: някогашната сигурна, закономерна и обективна основа. Възниква повече от половин вековният път към Знака и Метафората, зад чиято повърхност няма дълбочина, а едни от най-популярните метафори стават „лабиринтът“ и „омагьосаният кръг“. И Метафората се превръща в един от водещите инструменти на изследването, в ключ към разбиране за света. Култ, неподминат и в нашето изкуство.

В духа на времето си и нашият художник не отминава метафорите. Но за да изпъкне неговият усет, нека го сравним с големите ни майстори, при които този фетиш е обсебващ. Засилващият се аскетизъм на стила му и тяга към символизма – твърде често трагичен – трудно може да се разбере извън основните прочити на метафората и символа, въодушевявали българските художници през онези години.

---

¹⁴ Джурова, Аксиния. Изчезващата памет. Срещи по пътя, Т. VI. С., 2020, с. 300.

А колкото до допирните точки с други български творци, нека видим кои подходи са близки за Георги Баев. Бунтарският му дух се родее с усета на Атанас Пацев, наскърбен от ерозията на идеала и живота. Нали художникът е роден да притежава небето, да надмогва гравитацията на прекалено земните неща. Само че бургазлията не завихря времената и пространствата и не се нуждае от неврастеничен и стъписващ стил¹⁵. Баев надмогва разсъдъчността със спокойна сила и замах, но като Пацев търси префинена гама.

Той е чист и искрен като Лика Янко, ала е лишен от нейната наивна надежда, облъхваща нежните ѝ арабески. Правдата тук и сега го кара да се вглежда във вечните теми. Пречистеният днешен свят му стига. А библейските образи сочат при него най-вече тъмната страна на съвремието.

Не привличат нашия майстор и изящните закачки с митологията, като играта на обърнатия код у Крум Дамянов. Баев не просва мита в днешния ден – да е осезаем и истински, като „Водна паша“ на Павел Койчев (или подобно на Ванко Урумов). За Джурлата митът е винаги иносказание, силно, но премерено.

Духът на бургазлията е земен. Той обича живота, но тукашен, а не отвъден. Художникът на своето време и града си, Баев само усеща краха на комунистическата утопия и държи на широкия хоризонт на изкуството. Мислите за края на сакралния свят са му чужди. Джурлата не се заглежда към бъдещето и най-вече остава зрител на онази вакханалия на метафорите, сливаща времената, но оставяща без внимание настоящето. Не го блязват постмодерните огледала, сливащи културата и текста, шрифта и живописата. За разлика от творбите на Милка Пейкова¹⁶ и особено изисканите приумици на Ангел Гешев, извезващи от Знака Словото, а от него Вселената.

Но ето кое го отличава от един друг жизнелюбец и непоправим оптимист Димитър Рашков. Скулптурите на Рашков събират образи на миналото, мешайки монотеизма и езичеството. Ала те не привикват древния здрач и

---

¹⁵ Джурова, А. Изчезващата памет. Срещи по пътя. Т. 4. С., 2020 с.14

¹⁶ Джурова, А. Изчезващата памет. Срещи по пътя. Т. 4, С., 2020, с. 282-283

безизходицата на съвременето. Творбите му са весели и пълни с пантеистична свобода, възраждаща неизчерпаемата връзка на божеството и живота, а и шанса за бъдеще.

Пък Баев не го отблъскват „единствено верните“ религиозни светове с техните разпятия и кръстове, които привлича по аналогия с душевната си болка. А щом си мисли за настоящето, не търси и обещанието за „нова класика“, от която е пленен „езичникът“ Георги Чапкънов. Камо ли е далеч от прелестната, но твърде комерсиална еkleктика на Ставри Калинов.

Още по-ясно можем да оценим мястото на Баев в художествения развой на 70-те, ако го сравним с естетически крайности, родени в същото движение. Чудесният пример на късния културен усет, събрал „залеза на Европа“ с мистичния здрач на древността и идиличния спомен за българските корени, е творчеството на Димитър Казаков-Нерон. Баев харесва творчеството му, но е праволинеен и предпочита сегашния живот и морето. Нали Казаков завлича в лабиринт от метафори. Литературният и митичният подтекст при него са самоцел. Поглеждайки отдолу нагоре и обратно той въвежда в невероятни светове и времена. Както той самият казва, „...в тях аз се връщам десет хиляди години назад и отивам толкова години напред“¹⁷. Творчество му е размисъл за мъдростта на народите, обитавали нашите земи.

За сравнение у Баев няма и следа от рафинираната реторика на Казаковите образи. Той винаги се стреми да бъде ясен и всичките му иносказания бият в съвременето.

А ето друг пример за вживяване в метафорите за природата, вече по-близък до Баев. Вижте платната на старата му приятелка Веса Василева. За разлика от Баев, чийто почерк е категоричен, а колоритът е плътен, Веса стига до знаковостта интуитивно. Тя твори чувствена и трепетна атмосфера като използва поантела и вибрираща, потапяща в миража мазка. Да, бургазлията

---

¹⁷ Джурова, А. Изчезваща памет, Т. 5, С., 2018, с. 25.

харесва дьо Стал, ала твърде много държи на настроението – на асоциациите, слети с природата. Чудиш се, колко са различни и богати творбите на нашите художници, носещи българската идентичност в себе си.

2.2. БАЕВ В ТЪРСЕНЕ НА НОВА ИДЕНТИЧНОСТ

В края на 60-те и началото на 70-те Георги Баев се отдалечава от пряко копиране на натурата, ориентира се към абстрактния лиризм и условността на пейзажния фрагмент. От сега нататък основна роля в творчеството му играе цветът. Авторът търси общо внушение чрез вглеждане в реалността. Но все още търси. Художникът започва да страни от пъстротата и произхождащата от нея разпокъсаност. В следващите години Баев постепенно „чисти“ творбите си от безпокойната шарения на несвързани елементи и се съсредоточава върху част от пейзаж, избран просто да бъде повод, но работи по-спокойно, обобщено и пестеливо с едри енергични хоризонтални мазки. В ателието той трупа работа след работа, направени като че ли на „прима виста“. Но всъщност всяка една от тях е резултат на задълбочени вглеждания и размисъл. Освен че са колористични находки – свежи и удивителни, картините клонят към единна стилистика.

Баев е човек със силен темперамент, но в творбите му от този период естетическата емоция не напуска контрола на разума. И да, художникът не е нито импресионист, нито експресионист, а както сам казва, реалист. Чрез сливане на стихии море и небе Баев изгражда основното съдържание и прави ненужна илюстративната суета. Художникът не натрапва описателни сюжети с детайлно разработени образи. Брегът става смислов център. Сюжетът се сгъстява в средата на композицията и я дели на две части. На широките и изработени чрез сложни тонални хармонии ивици – небе, хоризонт, море и бряг на заден план, Баев противопоставя плътните, контрастни и тежки мазки на обектите отпред. Обобщеният предметен свят, изобразен най-често на брега са лодки, мрежи, рибари, неразличими един от друг като общ свят. Баев казва: „Аз

рисувам малко неща – пясък, вода и небе. И още няколко неща, които и аз не знам какви са. Но във всяка картина има различно настроение и чрез него „влизам“ в самия пейзаж, в природата. Аз съм реалист, а в това има нещо много романтично“¹⁸. Емоцията е достигната чрез обобщение и колорит. Един единствен цвят от палитрата носи повече информация отколкото каквато и да била повествователност. Баев лови преобличането на природата, променящо се във всяка творба, където оживява многоликата реалност.

Позволявам си да направя паралел между морските импресии на едни от най-големите световни маринисти Джоузеф Търнър (1775 – 1851), Иван Айвазовски (1817 – 1900) и Георги Баев, въпреки пластове на времето между художниците от XIX в. и българския автор. Творчеството на тези дръзки и смели автори, надскочили епохата си е процес на непрекъснато експериментиране със собствените възможности и живописца. Защото и Търнър, и Айвазовски са виртуози в маринистичната живопис, изкуство изобразяващо живота на морето. Те както и Баев пленяват зрителя с мащабните си хрумвания, простиращи се от героика до лиризм.

Въпреки приликите все пак има нещо, което ги различава най-много: Но не в живописната техника и сюжети е главната разлика между великите маринисти от XIX век и българския художник. Онези класици на морето изпитват романтичното преклонение пред градежа на всемира, в който са взаимно изразими и най-великото, и най-малкото. Те изживяват пантеистичния култ към стихията: вчувстването в нейната тъкан е допир с висшето. Ерата на европейския субективизъм тогава е в подем и тяхното изкуство все още държи на обхватните синтези на обективния свят и духа, откриващи пътя към абсолютното творчество.

А времето на Баев в онзи широк контекст е залязващата епоха на разочарование и скепсис далеч не само за социализма, но и за обективността и света на сигурни истини, които опадат като историческа вехтория. През живота

---

¹⁸ Емануилиду, Р. Лица. С., 1999, с. 255.

на Баев трескавите революции в изкуството все повече се затварят в субективността. Търсенето на външна опора минава от импресионистичния възторг пред искреността на сетивата към концептуалността или сюрреалистичното дъно на подсъзнанието. Пък прочитът на изкуството в руслото на знаковите системи закрепва неговата обособеност от света – както новата вещественост или хиперреализмът само откриват насоката за произвола на интерпретациите. Чудно ли е, че тези търсения се свличат в постмодерното отрицание на целия исторически път на изкуството и присмеха над старите кумири. Появява се, разбира се, и булото на инсталациите, към което се втурват немалко български автори. В тях загива образът – последният бастион, върху който се гради изкуството. Ала връзката на материала и смисъла в инсталацията е анархична: и едното и другото е каприз на автора. Все пак същината на художествения образ е неразложимата спойка на израза и идеята.

А Баев избира съвършенството на образа – неговата истинска художественост – както се стремят и най-добрите творци от неговото поколение. И толкова по-лесно, че за българското изкуство социалистическият реализъм е не повече от догма и тема, а признатите учители на Баевото поколение, започвайки от Дечко Узунов и Петко Задгорски, винаги са учили младите майстори да са различни и отворени към световното изкуство.

2.3. БУРГАСКИ ХУДОЖНИЦИ ОТ ПОКОЛЕНИЕТО НА БАЕВ

Да погледнем творческата среда, която подтиква нагласата на Баев. Ето няколко автора, чиято зряла изява е сходна по време с тази на Баев – Виолета Масларова и Тодор Атанасов, Кирил Симеонов, Дамян Заберски и Ненко Токмакчиев. Определено това са автори, извоювали творчески авторитет в Бургас и в страната, пък и извън нея. Всеки е добил свой собствен облик. В общите изложби редом до платната на Баев са подредени и тези на Виолета Масларова, която прави само живопис. Масларова има бърза и уверена техника, и понякога рязко работи с шпатулата и четката, както и Баев. И двамата търсят естетическа завършеност и съдържаното благородство на образа. Но при нея

огромно значение има финия и изискан колорит, композицията е лека, а линиите и вътрешната светлина създават впечатление за полет. Дори и да изглеждат нарисувани на един дъх нейните платна са много премислени. Пейзажът на Масларова е изпълнен с фини, почти бели нюанси, без силни контрасти с една тиха приглушеност на море, небе и бряг, мекота и топлота и най-вече спокойствие и тишина. За разлика от нея Баев има динамичен изказ, наситен с ярки, чисти цветове и контрасти, колоритът е агресивен и напрегнат. И двамата рисуват с шпатула, с пръсти, по-рядко – с четка, но тя полага боите леко, сякаш са размити, живописният слой е тънък и фин. Баев и Масларова са част от това поколение бургаски художници, различни в собствената си естетика, но обединени от импулса, който създава обичаното море.

Другото значимо име от съцветието художници около Баев е Тодор Атанасов. Изкуството му е изящно и деликатно и дълбоко повлияно от морския град. Рисунките му впечатляват с виртуозността и точността на формата. А портретите излъчват особен, премерен лаконизъм – не подчертан и специално търсен, както е при Баев, а достатъчен, за да грейне от листа душата – едно светло присъствие на идеала тук и сега. Образът на жената, академично точен и изчистен като египетски релеф, я издига като същинската муза на творчеството. Тодор Атанасов търси широта за разлика от нашия герой, който с годините стеснява погледа и темите, концентрирайки се върху по-стегнат стил. Силата на Баев е в свежестта и искреността на внушението, мощната и чиста емоция – сливането на природата и духа. Нали илюзионизмът на впечатлението съвсем не е рецепта за голямото изкуство. Тодор Атанасов оставя лаконични, леки и графично завършени скици, изискани и не лишени от носталгия, толкова поетични и разказвателни. А Баев връхлита със съгъстената емоция, напиреща от смелия, но хармоничен колорит. Това е другата крайност.

И Атанасов е силен характер, човек, който не прави компромиси и допринася за културното развитие на Бургас. Умело съвместява творческата работата и огромната организаторска и административна дейност – той е

секретар на групата на художниците в Бургас през 1962 – 1973 и 1981 – 1985 г. и първи директор на бургаската галерия в съвременния ѝ вид (1966 г. – 1973 г.).

Авторите от генерацията на Баев добиват тежест не само като творци. Те навлизат смело в управлението. От 1968 до 1975 година самият Георги Баев е Председател на художествения съвет при Съюза на бургаските художници, по-късно е избран за творчески секретар на групата и член в управителния съвет на Съюза на българските художници в София. Ненко Токмакчиев е главен уредник в Бургаската художествена галерия (1963 г.), а от 1973 и неин директор. Съвсем естествено е постъпленията във фонда през този период да са от бургаската група.

Приятели и съседи по ателие Баев и Ненко Токмакчиев са често заедно. И двамата изцяло погълнати от живописата, като пресъздават не онова което виждат с очите, а вътрешното усещане за него. Бай Нено, както го наричат всички през целия си творчески живот остава верен на акварела. Композициите му носят емоционално напрежение, пространството е уплътнено и дълбоко като метафора. А цветът е чист и се събира в изискани гами, невинаги ярки, но всякога мелодични. Ненко Токмакчиев се отнася към линейната перспектива като Баев. Затова пък се вчувства във въздушната, например в играта на изгряващото слънце, разпръскващо светлината. Най-често не му трябва подробности, за да постигне чистота на впечатлението. В по-късните си неща той клони към абстрактен лиризм, ала подобно на Баев винаги прониква в състоянието на стихията и в човешкото съпреживяване. За разлика от Баев го вълнуват не устойчивите и почти знакови състояния, а трептящият живот и многоликата изменчивост в природата и душата.

Мощните, наситени и чисти пространства на море, небе, земя издават творческа близост между Ненко Токмакчиев и Баев. „Георги Баев винаги ме е вдъхновявал за работа, благодарен съм, че имам край себе си такъв приятел“¹⁹.

---

¹⁹ Захариева, Т. Георги Баев празнува 80 – годишнина. – Компас. Бургас, 2004.

Сродни души и колеги, близки по дух, но със собствен стил и художествени принципи – те са важна част от бургаската художествена идентичност.

Ето и другите бургазлии: Дамян Заберски с характерните, изящно нарисувани женски тела и Кирил Симеонов с пестеливите, но улавящи индивидуалността портрети. И двамата притежават способността внимателно да проникнат в характера и психическото състояние, постигайки изумителна физическа прилика.

Кирил Симеонов е смятан, както Баев, за бунтар още по време на студентските години, ето какво казва за тях Виолета Масларова: „С Георги Баев-Джурлата ни приеха в един курс. Тогава той беше още по-буен, защото беше по-млад. Беше колоритна фигура. Кирил Симеонов – също“²⁰.

Симеонов тъче гамата чрез контраста на тъмен фон и светъл образ като при старинните портрети, ала всичко около лицата трепти от множество нервно нахвърлени мазки. А в пейзажа, изоставил перспективата създава прозирност и дълбочина, изграждайки „портрет на природата“. От съприкосновението му с водната стихия се раждат най-хубавите творби („Пейзаж в синьо и зелено“), защото „половината му живот е минал в морето“. Както при Баев, изказът на Кирил Симеонов е лаконичен, но за разлика от Джурлата той не експериментира импулсивно, а картината зрее бавно. Подредил в съзнанието си тема, композиция и цвят, майсторът предварително обмисля своите портрети, пейзажи и рисунки. Той не залита по модните "изми", макар и да не отминава търсенето на освободената светлина и въздуха, усвоено от европейската живопис от барбизонците и импресионистите насам.

Творческата атмосфера в града се гради от бургазлиите изкушени да рисуват, подтикнати от морето, приятелството и учителя Петко Задгорски. Дамян Заберски също е завършил средното си образование в бургаската мъжка гимназия, а по-късно специалност „Живопис“ в Художествената академия. И

---

²⁰ Емануилиду, Р. Лица. Т. 3. С., 2002, с. 195.

той както Баев, веднага се завръща в Бургас. Не рисува, а става учител и сам определя този свой период като „безвремие“. До тук със сходствата в творческите биографии. Заберски постъпва в „Института за опазване на паметниците на културата“ и почти петнадесет години е реставратор. Успоредно с консерваторската дейност Заберски не престава да прави и кавалетна живопис. В картините му прозира внимание към детайла, но в същото време обобщеност и общо звучене. Художникът обича да рисува голото женско тяло, за него то е вдъхновение и най-красиво творение на природата. С изящество и деликатна чувствителност се открояват тайнствените женски форми. Гамата е светла, фино преливащи нежни бели тонове изпълнени чрез леко докосване на четката. („Голо тяло“, „Майчинство“). Верността му към фигурата, пейзажа, натюрморта не са само израз на почит към класическите жанрове, а показват моженето на този художник. И при него се долавят думите, които и Баев често изрича „...рисувам за себе си“, защото е осъзнал собствените си възможности.

Поглеждам към избрана част от Баевото поколение бургаски художници, които се явяват лакмус за състоянието на българското изкуство през разглеждания период. И сравнявам автори оставили своя естетически отпечатък върху следващата генерация наши творци.

2.4. ГЕОРГИ БАЕВ И ХРИСТО ФОТЕВ. ВСЕОБЩЕСТВО НА ДУХА

Ще перифразирам думите на Светозар Игов, изследовател и приятел на Христо Фотев: „синоними са думите – поезия, море, Фотев, Баев, Бургас“. Градът ни би бил немислим без тези най-ярки таланти. Бургас и морето изпълват техния живот и творчество. Това е видно от интервютата, в които поетът отбелязва: „не е само тая вода, която виждаме. То е въздухът който се диша. Дрехите ни са просмукани с тая миризма на море“. Времето, прекарано в общуване с водната шир Фотев характеризира като: „...по-близо до поезията,

отколкото до живота²¹. И „Морето може да бъде навсякъде, стига човек да го носи в себе си“²².

Харизмата на морския град е изтъкана от нежната поезията на Христо Фотев и лиричните картини на Баев. Влюбени в морето, за тях то е възплъщение на многообразния човешки живот, понякога ведър и лек, друг път изпълнен с терзания и въпроси. Неслучайно морето е „най-голямото събитие“²³, в творчеството и в биографията и на двамата „...всичко, в което си целият ти“²⁴ – прародина, настояще и бъдеще:

...мисля си понякога,
че любовта е чувство към
морето ни –
бездънното, най-синьото, безкрайното,
в което ний преди сме съществували²⁵.

Фотев усеща творчеството на Баев, дълбокия смисъл и сила вложени в него: „Само един тип има в Бургас, който направи, който съхрани морето, както трябва – детските ми морета...Трябва само да махнеш рамката на картината и да скочиш в морето. Георги Баев се казва – голям „поет““.

Морето на Джурлата често е тревожно, в него има скрита заплаха и неизвестност, защото ни изправя пред незнанията. Дори когато е спокойна, водната стихия смътно ни притеснява, изпитваме чувство на страх от нейното величие и безбрежност. Най-силно това вникване обитава платната от цикъла „Спомен“, заредени с напрежение и въпроси за безкрайния смисъл в живота. И при Фотев го има внушението за безсмъртие и вечност:

Морето само живите обича,
а мъртвите изхвърля на брега.
Едно момиче, ах, едно момиче

²¹ Богов, Д. Христо Фотев: Нося товара съвършенство на живелите пред нас. – Черноморски фар. № 251, 09 дек. 1997.

²² Йолова, И. Лигургия за Христо Фотев. – Преса. № 274, 08 окт. 2013.

²³ Фотев, Хр. Аполис. Морето!. С., 1994, с. 67.

²⁴ Фотев, Хр. Из понтийски мотиви. <https://www.slovo.bg>

²⁵ Фотев, Хр. Аполис. Морето!. С., 1994, с. 67.

морето не изхвърли на брега²⁶.

Майстори на психологическото внушение, те са спонтанни и искрени. Въпреки че използват средствата на различни изкуства, тяхното творчество се сродява чрез лаконичността и изчистеността си, чрез въздействието и способността да внушават състояние. Създавайки своите произведения, сякаш те се освобождават от дълго стаявани чувства. В поезията, както и живописата творецът е уединен, но истинското изкуството е опит за преодоляване и опитомяване на тази самота. В същото време творчеството е и общуване, независимо всеобщество на духа.

Сугестивността, която виждаме в творбите на Баев, присъства и при Фотев. Те имат сходна чувствителност и отстояват принципите си. И неслучайно, колоритно нюансираната поема „Книга за свободата“ поетът посвещава на Георги Баев²⁷.

Тематичната доминанта в поемата е свободата на духа, която Баев притежава в изобилие:

Не на площадите – а в нашите души,
Тя – Свободата се изгражда и руши...

или

и Свобода... Търси ме в сянката зрима!
Мен – лоцмана на нейните хиляда псевдонима²⁸.

И за двамата може да се каже, че тя е сюжетът на живота им „могъща вълна“²⁹, носеща ги в житейското море. И свободата не е абстрактен идеал, защото тя не е в „директивите“³⁰. И тя не приема „съвършена имитация на щастие“, натрапена отгоре. Поетът дамгосва послушните, заради илюзията „че

---

²⁶ Фотев, Хр. Аполис. Морето само живите обича... С., 1994, с. 11.

²⁷ Фотев, Хр. Книга за свободата. Пловдив, 1991.

²⁸ Пак там.

²⁹ Фотев, Хр. Обещание за поезия. Варна, 1978, с.10.

³⁰ Пак там.

вий Участвате, Работите и Дишате“ „Вий се блъскате в привидността“³¹. Така чувства живота и Баев.

Ето, така Фотев рисува великолепно с думи.

Това е поезия нежна като изказ, но в същото време силна като внушение. През целия период на искрено приятелство между тези значими бургаски личности, най-ценното е обменът на духовната енергия.

Каква емоция напират у Баев след спектакъла „Словесен пейзаж“ посветен на 50-годишния юбилей на Фотев. Той излиза, произнася кратка реч и казва: „Подарявам по една картина на автора, на режисьора, на художника, на Георги Попов, на композитора...“³².

Баев дарява и подарява, когато е докосната душата му. Той усеща искреността и чистите намерения, а Фотев никога не се е интересувал от материалното. Това ги сродява не само творчески, но и духовно. И тази сила ги носи „в Небето – по-близо до човека“³³.

Щом говорим за бургаската бохема, то знаем, че двамата са част от една романтична епоха, но и от време заредено с драматизъм. Те са непримирими. Юмруците на тези чешити са думите и боите. Нашите автори оставили значими следи в българската култура. Георги Баев и Христо Фотев са корифеи в бургаския културен живот, но сродени от непринудеността. Сближават ги не служебните събрания и менторски пози, а примерът на честността – искрения отклик спрямо съвремието.

2.5. ДРАМАТИЧНИ СЮЖЕТИ И ДРАМАТА НА ИДЕАЛИТЕ

Новото време не успява да изкуши Баев с модни „актуалности“ и това е добре, защото той притежава най-ценното и трудното в изкуството – да е същият, но и да е различен. Баев няма нищо общо с майсторите на

---

³¹ Пак там.

³² Йорданов, Н. Христо Фотев. Колко си хубава, Господи!, С., 2007, с. 35.

³³ Фотев, Хр. Обещание за поезия. Варна, 1978, с.25.

просперитета. За мнозина именити таланти от втората половина на века обичта към истината и човешината бяха булото, налагано отгоре, или наметалото на Арлекин, харизано от постмодерния вкус. И вчера, и днес имитаторите застават в поза, най-ефектна за момента. Те откликват на образите и могъщия колорит на бургазлията, но не могат да си представят, че гражданската чест изобщо не е маска, а сърцевината на изкуството и морала. Ето къде бургазлията Баев е толкова силен. И семейната среда, приятелите и бурното, носено от промени и реформи време изграждат характера на твореца. Пряк и с ясен усет за истина, той откровено критикува лъжата, несправедливостта и произвола. Готов е да рискува всичко за справедливост и свобода, паднал и станал не веднъж. А преживяното намира израз в творбите му.

В края на 70-те, началото на 80-те Баев прави преход към все по-драматични сюжети. В интервю през есента на 1981 г. живописецът казва: „Най-много ми се натрапва напоследък мисълта за смъртта и дори вече съм нарисувал две картини... не зная защо. Минаха годините... Сега работя, бързам, защото виждам, че не съм направил почти нищо. А искам да направя повече!“³⁴

Удивително е въздействието на Баевата живопис, когато в нея се появява човешката фигура, символизирайки носталгията, ала и копнежа на фона на познатото море. Фигура в пейзажа – сякаш нищо ново, поколения творци осмислят тази тема, но Баев внася в нея покруса, противопоставяйки бляна за несбъднатото добро срещу „хората на всички времена“.

Първите творби от цикъла „Спомен“ са с опростени композиции и суров колорит. И започват да се редят асоциациите – веднъж светли, бели, топли, друг път мъчителни като кошмар, забулени в студени сини и виолетови тонове или пък черни и потискащи. Обектите, изобразени на преден план, са събрани в универсална метафора на упованието и се чудиш – дали е насочена към автора или към зрителя. Тази фигура, превърнала се в знак на чакането, прилича на тотем, разположен на граница между вселените – брегът е свят на

---

³⁴ Атанасова, М. По друг начин и с други средства. – Отечество. С., 1981, с. 31.

съществуващото, а морето е духовният безкрай. Спомените са се превърнали в напразно „Очакване“ (1983). Критичен към другите, но най-вече към себе си, художникът иска да надникне към вечния смисъл на живота.

Покрай цикъла „Спомен“ и морските пейзажи Георги Баев се обръща и към библейските мотиви. Но живописецът не е екзегет. Чертаейки архетипи той търси отговора на личната болка. Ето, вертикалният самотен обект застанал на брега се превръща в кръст (виж „Спомен IV“ (1981 г.) и „Спомен X“ (1983 г.)). Кръстът сочи изтерзаната човешка душа, изхвърлена от житейското море – или застанала пред мъчителни проблеми. Силни са преживяванията на твореца, дори драматични и мрачни. Тези чувства раждат творби с разпятие и пиета. Образите се изпълват с мощна експресия. Художникът работи енергично, не с четка, а с пръсти, защото акрилните бои тутакси съхнат – нали усеща материала. Тази бързина иска и по-голяма концентрация. Като естетически и пластичен поглед тези произведения бележат живописна зрялост. През експерименти и търсене художникът стига до обобщен и изчистен образ. Направен с експресивна мазка, символът се оставя да се доразкаже от зрителя.

Няма бургазлия, който да познава Георги Баев и да не свързва името му с драматичното събитие, засегнало неговия храм на доброволно отшелничество – ателието. На 11 юни 1983 г. Георги Баев е гост на журналиста Кеворк Кеворкян в най-популярното тогава предаване „Всяка неделя“. В ефир той открито критикува властта. Дързък и опасно честен е Баев в това интервю. В резултат на тези силни думи в национален ефир, преди Баев да се е завърнал в Бургас е подпалено ателието му. За пръв път в България преднамерено е опожарено ателие на художник. В пожара изгарят над 250 живописни платна, подготвени за изложба, около 1000 рисунки, неизброимо количество кутии и туби с боя, лакове, грундове и мастила.

Той се връща много бързо към работата, но не след дълго се разболява. И както пише Петър Змийчаров: „Този път гръмотевицата се опитала да подпали

него, а не ателието му. Сякаш не е разбрала, че пожарите го вдъхновяват, защото са стихия, сравнима само с тази на морето³⁵.

И наистина Баев продължава да работи все по-устремено.

Вече не рисува лодки, море и небе..., не бленува за чистата радост на живота. Баев е променен. Около средата на 80-те творчеството му става по-дълбоко: „Този пожар ме разтърси така, че след това направих най-хубавата си изложба и то само за седем месеца...Когато съм разгневен и отчаян най-много работя“³⁶. А през 1984 той, разпален и обезсърчен, прави една от най-добрите си самостоятелни изложби. Тя включва само композиции без пейзажи. Експозицията е посветена на 60-годишнината му, но определено не е ретроспективна, а с мото – „Обикновен фашизъм“. В центъра на галерията са подредени няколко картини, създадени от обгорелите останки на вече отминалия спокоен период в неговата живопис – „Възраждане“, „На другия ден“, „Обикновен фашизъм“ и др. Правдата разтърсва душата му: от въглените и пепелта авторът отново създава живопис. Преди да открие изложбата плаче.

В творбите се появява огънят, като мощна трета сила, равностойна на морето и небето. От пламъците на пожара се раждат: „Без думи“, „Възраждане“, „Агресия“, „Геноцид“, „Обикновен фашизъм“. Пластовете боя са набъбнали, напомняйки за изгорена човешка кожа. Често на тъмния – опърлен фон изпъква огненото червено, цвят, който у Баев ще се среща все по-често. Драматизмът и силното напрежение са постигнати чрез експресивните мазки и пластичната фактурност, издаващи ярост и напрежение.

През 1985 г. Георги Баев взема участие в представителна изложба съвместно с Атанас Яранов и Светлин Русев във Виена, в залата „Кюнстлерхаус“. Уникалните платна на Баев провокират Виенския университет да му връчи своя приз – Хердеровата награда за мир между Изтока и Запада.

---

³⁵ Змийчаров, П. Георги Баев. Пейзаж с фигура. С., 1999, с. 33.

³⁶ Пак там.

Живописецът е трогнат от думите проф. Петер Вундерлих, казани при получаването ѝ: „Неговото драматично изкуство е с много строга индивидуалност и това го прави един от най-достойните хуманисти на ХХ век“³⁷.

Тревожните акценти проявяващи се досега в отделни творби, изцяло завладяват Баевия изказ. Все по-честата употреба на черното, плътни сиви и ярки контрастиращи червени напрягат зрителя. За сетен път Георги Баев се показва като първокласен колорист. А човешката фигура става не наблюдател, а основен герой на сюжета. Новите теми са „Удавници“, „Бежанци“ и „Бесилки“. В цялата поредица от разтърсващи картини – като се започне от „Удавници“ и се стигне до „Разпятия“, образът е като опъната струна. На брега на морето се открояват силуети и смъртта е осезаема. По баевски формата се стопява, надделява наситеността и силата на цвета, а мазките се редят енергично и нервно. Морето отново не е фон, а участник в драматичния сюжет. В цикъла „Най-хубавият удавник“ действието се е развило на брега. Баев не показва развръзката, а момента след нея. Затова в платното присъства загадката на житейското море и убедеността, че то е свидетел и обвинител. В тези творби се усеща как преживяната болка минава в мисли за човешкото страдание. Оттук нататък творчеството му навлиза в нов етап, в който тревогата за личността и нейната болка се превръщат в главна тема.

2.6. БАРИЕРАТА МЕЖДУ СТРАХА И СВОБОДАТА ПРЕТВОРЕНА В ИДЕИТЕ НА БАЕВ И ВЕЖИНОВ

В тази глава съпоставям графичния цикъл „Бариири“, разработен от Георги Баев и научно фантастичната повест на Павел Вежинов „Барииерата“, близки по дух, но всека творба говори чрез своето изкуство. Едни и същи са основните въпроси, които вълнуват авторите: Какво представлява човекът? Какви са пределите на неговите възможности? Какви са целите на твореца?

---

³⁷ Wunderly, P. The bestowing of the “Gotfrid Von Herder” Award in the Vienna Academi of Arts. Art catalog Georgi Baev, Vienna, 1986.

Самотата, съзнанието за същински морал, безпределността и ограничеността на човешките възможности и живот, свободата и вечността на изкуството са философските нишки, вплетени в тези произведения.

Родени на една и съща дата – 9-ти ноември, Георги Баев (1924 – 2007) и Павел Вежинов (1914 – 1983) са силни характери и непоколебими натури, всеки със своя собствен поглед върху отговорността на изкуството.

Над цикъла „Бариери“ Георги Баев започва да работи към средата на 80-те години на XX век. Използваните техники и материали са различни – акварел, гваш, масло или смесена техника, но по-голяма част от тях са литографии, напомнящи калиграфски изписани йероглифи. Графичните отпечатъци на живописеца носят почерка на майстор, необременен от тясната специализация в графичния занаят. Той експериментира с различни техники, които смесва и често използва цвят, на който противопоставя контрастно мощен черен контур. В творбите щрихът влиза в диалог с белите петна, оставени преднамерено, за да изпълнят главна роля и да подчертаят основния образ.

В графиките на Баев технологията отива на заден план, в тях изпъква личната, импулсивната и дори грубата емоция. Художникът работи директно върху материала, без да прави предварителни ескизи, изваждайки потока на емоцията. Експанзивен, непосредствен, дори нервен, той рисува бързо. Докато в живописата му е обратното – липсва какъвто и да е графичен елемент. Дългата серия творби превърнали се в сериграфии стряскат с вика на силно напрежение.

Георги Баев откликва на творчеството на Вежинов, също принуден да работи в условията на социалистически реализъм. В съчиненията на Вежинов не присъства очакваното от конюнктурните писатели да се посветят на т.нар. „съвременен герой“, „историческия оптимизъм“ или „познатата тържествуваша истина“. В нея се шири свободата, която със своя финес надхвърля всичко познато, ала далеч от претенциите на модните познавачи и учители.

Баев и Вежинов прозорливо се противопоставят на една оглупяваща и празна идеология. И нашите двама творци са увеличителната лупа, която помага на човек да разбере действителността.

Отчуждението присъщо на Вежиновия герой се споделя и в графичния цикъл „Бариери“ на Баев: човешката фигура стои самотна или изобщо липсва. Борещата се личност болезнено се стреми да преодолее препятствията, които придобиват различна форма – кръст или рибарска мрежа, или противотанкова ограда. Остри и страшни са бодливата тел, кръстовете и бесилките, обекти спрели човешкия полет и водещи към бавна и мъчителна смърт. Персонажът е заобиколен от агресивността на бездушните, всяващи ужас предмети, носещи усещането за безизходица и самота. В графичния цикъл на Баев човешкото тялото е метафора за всички други бариери, но ги премахва мечтата за свобода. Силата на духа надмогва препятствията. Но затова е нужен борбен характер и въображение. Проникновението и устремът към жадуваната свобода връхлита с необятна сила търсенията на Баев. Размислите върху действителността, болката на художника и това, което ще завещае след себе си дълбоко го вълнуват. Отново и отново се връщат темите за кръста и крилете, за индивидуалното и творческо развитие. Варианти на един и същи образ – човек разперил крила, в готовност за полет присъства едновременно в: „Спомен“, „Бариери“, „Човекът и изкуството“, и във „Възраждане“.

Крилете и полетът през миналия век са популярна тема, но зависи какъв усет влагаш в нея. Колко различен от нашите майстори е Марк Шагал. Светът на Шагал е фантасмагория, напомнящ за вечността на световната илюзия. В атмосферата на безтегловност се сливат време и пространство, а многослойният разказ сякаш надделява над въображението. Миражът, в който всичко рее, е изисканият палимпсест. Полетите на Шагал навяват спомени за Марсел Пруст в „По следите на изгубеното време“. Изкуството на Шагал сякаш преразказва прочутия роман на Марсел Пруст.

А играта с времената и пространствата у двамата българи, особено при бунтаря Баев, не завлича в очарователното минало. Творбите им застават зад идеала и главното в тях е пробивът към нравствена истина. Те не зависят от потопа на „спомените“, на претенциозните и плахи подражания спрямо чужди идоли, залели българското изкуство и литература от онези години.

Георги Баев се обръща и към библейските мотиви. Вездесъщата социалистическа система отдели хората от религията, но българинът я пази в душата си. Баев търси ценностите ѝ – автобиографични, а не евангелски са неговите голготи.

Напрежението и човешката драма са неделими за постигане на съвършенство. Художникът споделя: „Като остарях разбрах какво нещо е трудът, работата. На младини то не се цени, не се разбира. Уверих се колко е труден нашият път – винаги напред и винаги нагоре. Друго не е позволено. И да ти позволят, ако си художник, ти не си го позволяваш. На гърба си носиш постоянно Кръст. Какво има там горе питаш се. Ако стигнеш, виждаш – едно велико Нищо. А то е Всичко. Сега разбирам, защо толкова са ме увличали крилете и кръстът. Те не са едно и също. В един миг кръстът става криле не само, защото са еднакво разперени. Стрдание, страдание – да, ама има един миг възторг. За него си струва! Никос Казандзакис пише в чудесната си книга „Репорт пред Ел Греко“ – стигнеш ли целта, отмести я нагоре. Мъча се да го следвам. С Кръста. Ще стане ли криле – божа работа...“³⁸

Човек прави своя избор или да полети, или да презре крилете си и да живее безметежно, без пожари и вдъхновения. Баев определено притежава характер, упоритост и мощ: „Кръстът и крилете не са за всеки“. И отново отмества своята цел – „Много ме измъчва цикълът „Бариери““³⁹. С помощта на смесена техника, туш, акварел и в единични случаи чрез масло, художникът отрича всичко, което поставя препятствия пред доброто, красивото и

³⁸ Мутафов, Е. Магия на брега. - Сп. Дарители. С., 1987, кн. 6, с. 25.

³⁹ Васевски, К. Неосветени светове. Анкети с български живописци. С., 2001.

възвишеното. Ето фигурата, вперила поглед в небето оживява само с няколко точни щриха. Макар и в пряк сблъсък с непреодолима преграда, едва доловимо се прокрадва оптимизмът на автора и възниква отново въпросът – дали това изображение е персонализация на самия художник или на зрителя. Тази фигура е символ на борбата със земните прегради, оприличена на птица. Единственият изход за Баев е изкуството, което разрушава бариерите, разделящи хората и световите.

Сходство в символите на Баев и Вежинов личи и в крилата като образ на полета и свободата. Безкрилото време ражда крилати герои.

Както при Баев, така и при Вежинов персонажите правят опит да прекрачат бариерата, за да открият непознати пътища. Авторите не търсят обяснение на необяснимото. Интересът им е към призиването на човек да се откаже от плоския, житейски прагматизъм, да прескочи собствената си ограниченост и да надникне в безпределността на възможностите. Творчеството превъзмогва натиска на идеологиите, служейки си с недоизказаността и отвореността.

Двамата съвременници – Баев и Вежинов, всеки надниквайки в сложната човешка психика, навлизат в рискови и екзистенциални теми. Те водят към много въпроси – за границата между реалност и мечта, идеала за хармония и щастие в човешкия живот и самотата като неразделна част от него, непрекъснатия стремеж към свобода, висока нравственост и социална справедливост. А дали ще преминем духовните клопки на времето авторите оставят на нас сами да преценим.

2.7. МОНУМЕНТАЛНОТО ИЗКУСТВО В БУРГАС ПРЕЗ 70-ТЕ.

ЕСТЕТИЧЕСКА СРЕДА И ОПИТ

Тук сбито представям стенно-монументалните творби, създадени в Бургас през 70-те, само като бърз поглед, уловил средата и авторите, с които общува Георги Баев.

Не е случайно, че започвам с професор Георги Богданов (1910 – 1974) под чието ръководство са създадени редица стенно-монументални пана в Бургас. Богданов е доайенът на специалност „Декоративно-монументална живопис“ в академията. През неговата школа са преминали голяма част от авторите занимаващи се с монументално изкуство в нашата страна: Димитър Киров, Йоан Левиев, Георги Божилов-Слона, Атанас Яранов, Тома Върбанов, Вълчан Петров и бургазлиите Тодор Евгениев, Райна и Енчо Рачеви, Иван Бахчеванов и др.

Имайки предвид близкото приятелство между художниците от Бургас и Пловдив – честите участия в есенните салони, организирани в Стария Пловдив и съвместните изложби не е случайно, че откриваме в морския град монументалните творби на Йоан Левиев и Христо Стефанов.

Пищната мозайка на Йоан Левиев също се намира в Младежки културен център Бургас. Творбата е завладяваща – грабва погледа на всеки един посетител. Тя е с изящна рисунка и излъчва плавност и спокойствие, а цветът се разпределя от фона широко, както го обича и Баев. Фигурата разкрива свежест и млада сила, а нейната енергия донася полъх извън времето.

От 2011 година до днес в Бургас са възстановени редица сгради. Към една от тях ще обърна поглед – Културен дом НХК, защото в нея има три монументални творби, които заслужават внимание. В бургаския Дом на нефтохимика Калина Скарлатова, днес Калина Лютова, създава стенописа „Нестинарки“ като дипломна работа. Темата за митичния танц е много характерна за този югоизточен край, тя е органично свързана с мистиката на странджанските обреди. Сюжетът е разработен в размер 4 x 2,60 м. чрез топлата гама на горящите въглени, ала пластичната форма взема превес във фигурите на танцуващите жени. Младите тела на нестинарките са увлечени в танца на плавното и обсебващо движение. Те идват от миналото, но сякаш са живи и днес, а енергията на танца и природния ритъм стават неразличими. Фреската излъчва експресивен колорит, с който обича да рисува и Георги Баев.

Често в стенно-монументалните творби срещаме фолклорни елементи, те създават усещане за национална обаятелност на средата. Да видим и другата творба, поставена във вътрешния двор на същата сграда (НХК), носеща фолклорното звучене. И двете женски медни фигури са стилизирани, детайлно са разработени лицата, едното в анфас, а другото в профил. Те са съвременно облечени, ала птици, рози и жестове отвеждат в приказен свят и в спомена за българщината.

Третата декоративно-монументална творба, част от културния дом се намира на външната западна фасада. Неин автор е Стоян Николов. Той разработва мраморна композиция с размер 38 кв. м., която излиза от рамката на архитектурата и доминира над нея. Трактовката на каменния релеф е триизмерна, с акцент върху фигуралната композиция. Обобщеният замисъл отеква в геометричния ритъм с безспорен вкус към абстракцията.

Искам да се спра и на стенно-монументалните пана на Енчо и Райна Рачеви. Те завършват декоративно-монументална живопис в академията (1964 г.), а след завръщането си в Бургас реализират редица творби в техники – фреско, керамика, мозайка и сграфито. През 1965 г. те създават творба, с патронния образ на училището по строителство „Кольо Фичето“. Изпълнена в четири топли цвята, с височина 10 кв. м. и широчина 5 кв. м., работата е наистина внушителна. Фигурата на строителя излъчва гордост. Възрожденският майстор изправен в цял ръст, вдига високо ръце и държи едно от своите творения – църква с кубета и отекващи камбанарии. На преден план е стилизиран мостът над река Янтра. Стъпването на фигурата се слива с моста, върху който е разположен лъв – знак за българщина и сила. В още едно училище откриваме почерка на семейство Рачеви – „Княз Борис I“. Тук те изграждат сграфито на фасадата и стенопис вътре в училището.

Друга творба на съпрузите е монументалната керамична пластика на фасадата на завод „Спартак“, 1970 г. Изказът е пестелив и въздейства плакатно. Високата степен на художествено обобщение пряко е свързана с техниката,

изискваща пределен лаконизъм и декоративно въздействие поради надмощието на линията като основно изразно средство. Най-голямата монументална пластика (240 кв. м.) на Енчо и Райна Рачеви е „Човекът и техническият прогрес“. Тя е създадена през 1974 г., върху сградата на Електронно-изчислителен център Бургас. Композицията е изградена чрез вплетени и стилизирани математически елементи-символи, подсказващи дейността в сградата.

Най-голям брой стенно-монументални творби, които съм открила в Бургас, са създадени от семейство Рачеви. Общо те са 52 и част от тях все още се намират в морския град. Някои са реставрирани, други предстои да бъдат възстановени, а има и напълно унищожени. Като тези, разрушени при събарянето на бургаските Винпром и Бирената фабрика и при премахването на емблематичния ресторант „Стария елен“. А други по ред причини са забулени и очакват своето разкриване.

Стенно-монументалното сграфито, изградено на входа на Пристанище Бургас е колективна творба с автори – Тома Върбанов, Митю Димитров и Илия Илиев. Тома Върбанов също е един от учениците на професор Георги Богданов, а по-късно и той преподава декоративно-монументална живопис в Националната художествена академия⁴⁰. Със същата съдба е и Илия Илиев – студент, завършил „Стенопис“ при проф. Георги Богданов и по-късно преподавател в НХА. Третият автор на бургаското сграфито е Митю Димитров.

Колективната творба е с пропагандно внушение. Надписът в горния ляв ъгъл гласи: „На стачкуващите пристанищни работници през 1911 година“. От признателните граждани на Бургас“. Ала независимо от това творбата впечатлява с естетическите си качества. Композицията е диагонална, внушава движение и развитие. Фигуралната схема е усложнена и пренаситена с изображения. В центъра е поставен образ, учудващ със своя мащаб, заобиколен

---

⁴⁰ Тома Върбанов създава: мозаечни композиции във Физическия факултет на Софийския университет (1989 г.), мозайка – сградата на община Монтана. Изписва църквите „Успение Богородично“ в Пампорово (2002-2008 г.) и „Св. Йоан Кръстител“ в Градешница.

от всички страни с по-малки фигури. Така авторите придават и на централния лик, и на страничните фигури общ патетичен смисъл. Многословността отеква в подробностите и детайлите. Художниците и „разказват”, и „показват” едновременно. Те събират върху единна плоскост разновременни събития – бунтуващи се работници с развято знаме; трудови сцени и въоръжени мъже, изписани на кон и пеш, потушаващи протеста.

Темата за бунтовете на бургаските граждани е преекспонирана в тоталитарния период. През 1981 г. по повод честванията за 1300-годишнината на българската държава и във връзка с предстоящото откриване в Бургас на музей, посветен на революционното движение (днес Исторически музей), художникът Иван Кожухаров прави стенопис с неправилна форма, следвайки стената с размер 6 на 3,50 метра. За сюжет използва стачката на жените през 1916 година. А те протестират пред сградата на общината срещу малките помощи, отпуснати на техните семейства, докато мъжете им се сражават на фронта. Тази сложна композиция разгръща могъща галерия от образи, сякаш издялани в дърворезба.

Но бургаската художествена среда не се тъче само от творбите.

В тази връзка не бива да пропускам и Международния симпозиум по скулптура, който се организира за първи път в страната през 1974 година в Бургас. Провеждан е ежегодно в продължение на петнадесет години до 1988 г., в парк Росенец, познат още като Отманли. Той е първият най-авторитетен скулптурен форум в България и едно от най-известните и предпочитани места за творческа реализация на млади и утвърдени европейски и световни скулптори. Участие вземат творци от различни градове и държави, от Европа, Азия, Африка и Южна Америка, като Ференц Гюрчек, Збигнев Фронцкиевич, Мартон Варо, Ференц Гюрчек, Юдит Енглер и др.

Името на Георги Баев се среща във всички каталози на форума, той заема своето заслужено място в журито, заедно със Светлин Русев, Годор Атанасов и Ненко Токмакчиев.

Мястото и материалът, експериментът и беседите отприщват вътрешни енергии, които влияят върху крайния резултат. В това се убеждаваме разглеждайки богатото наследство, останало от бургаския симпозиум. Над 150 творби, експонирани в живописното сърце на Бургас и до днес създават уникалния облик на Морската градина в града и издигат естетическия усет.

2.8. РАЗЛИЧЕН И ПАК СЪЩИЯТ

През 90-те години на XX век в изобразителното изкуство изградената система на управление от държавата се е разпаднала ведно с обгрижването на художниците. В центъра на културното пространство застават алтернативните изобразителни форми. Без финансова помощ от държавните структури авторите сами трябва да отстояват творчеството си на новосформирания се пазар. Откриват се първите частни галерии. В Бургас начало поставят галерия „АЯ“ (1989 г.), „КА“ (1992 г.), „Румяна“ (1995 г.), „Неси“ (1997 г.), „Бургас,, (1998 г.).

Увлечен от всеобщия ентузиазъм за промяна на политическата обстановка в страната и неспособен да се примири с произвола, Баев взема участие в първия демократичен митинг. От декември 1989 г. той е член на Клуба за гласност и демокрация, София, а по-късно става негов председател в Бургас. От 1990 до 1991 година Георги Баев е Народен представител в VII-то Велико народно събрание. Депутат е за кратко – неуютно се чувстват творците на това поприще.

Въпреки бързото оттегляне от политиката Баев не съжалява, че е един от 39 участващи в гладната стачка през юли 1991 г., в резултат на която са предизвикани предсрочни парламентарни избори в страната. Тъжен е само за изгубеното време извън Ателието.

Творчеството на Баев вече е отминало постмодерния бунт спрямо подменената истинност, довялякъл мрачните теми и тъмните, тежки сиви и черни цветове в платната. Достигнал до мъдростта на просветляването, той се примирява със себе си и със света и се връща към оптимизма и светлината на по-ранното си творчество, но вече обогатен от живота. През каквито и етапи да е преминавало изкуството на Баев, то извира от едни и същи принципи. Стремещт към морето е пречистващ, а самото то, тихо и гостоприемно или бурно и враждебно, събира в себе си всичко, намиращо се между живота и смъртта. Мрачният колорит от 80-те постепенно се отдръпва и отново се връщат ясните наситени цветове. В живописно и пластично отношение художникът е по-смел от всякога. В последните си платна той изчиства образа до абстракция, до знак. Фактура, цвят и форма внимателно са съчетани от ръката на съвършен естет. Художникът успява да направи така че на платното да няма почти нищо, а то да съдържа всичко: „Особено в последните работи съм се интересувал от цвета, именно като трето измерение. Червено, жълто ли ще е, ако го няма това трето измерение – я няма и магията“⁴¹. Водещ е отново колоритът.

И пак, се редуват „Мрежи“, „Пейзаж“, „Спомен“ изказани върху стари и нови платна – равновесие между небе и море, линията на хоризонта и вертикалите на обекти и фигури идват направо от тубата. Изумителната продуктивност сякаш се стреми да компенсира изгубеното време. Баев дори не подписва платната си.

Убедени сме, Джурлата предпочита софийската галерия „Арт‘36“ и през 1993-та там той представя двадесет платна „Живопис в бяло“ в самостоятелна изложба. Неговите най-светли картини идват сега, години след пожара. Всичко е в бяло, малко синьо и фосфоресциращо, нещо като пробив в бялото. Морето, брега, небето носят тишина и покой. Отново Баев се впуска в нещо ново, породено в миналото като приумица, а то е голямото платно показано на есенната изложба в Пловдив. Да си припомним Кандински, който определя

---

⁴¹ Динова, Л. Няма по-голям учител от природата. – Българска корона № 44, 18 ноем. 1999.

белият цвят като нещо изначално, вечно съпротивление и разрушаване на граници, голямо, абсолютно мълчание, изпълнено с възможности и лекота⁴². Бялото като ново начало за Баев, надмогва и връща към изначалния оптимизъм, но като светлина в края на пътя.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Творчеството на бургаския художник Георги Баев беше проследено в няколко контекста. Най-широкият от тях съвпадна с теоретичната рамка на изследването. Шаренията в оценките можеше да се избегне, само ако процесите в българското изкуство се разглеждат в рамките на модела, общ за Западна и Източна Европа – този на „организма на историята“. Погледът на дисертацията естествено се е спрял на периода, който подготвя и предизвиква творчеството на художника: края на модерната епоха и родените от нея огледала – привидните противоположности на постмодернизма и реставрацията на сакралното минало, които се събират в общия поток на митотворчеството.

А понеже завършекът на един модел винаги загатва контурите на следващия, маркирах черти на отворената култура с нейното естетическо разнообразие.

Аз разгледах тези процеси най-вече откъм тяхната културологична, естетическа и художествена стилистика. Затова се постарях да отбягна грубото клише, противопоставящо соцреализма в България и Русия спрямо естетиката на либералните общества и нейните художествени въплъщения. Разгледах техният спор и взаимни отражения в руслото на единното движение, което ние нямаме право да разкъсваме с „желязната завеса“. Във връзка с това приемах развоя на българското изкуство, многолик и никога не чужд на постиженията на световното изкуство, именно в контекста на този диалог.

---

⁴² Кандински, В., За духовното в изкуството, С., 2016.

Предлаганата разработка защитава своеобразието на българското изкуство, което не се свежда до никакви чужди заемки и обосновава оригиналния път на България в прежеждията на световното изкуство.

Ето защо анализирах влиянията, насърчавали творческия път на Георги Баев през последователни периоди, донасяли промени в езика на изкуството. Най-напред се спрях върху въздействието на легендарното поколение български художници от 20-те – 30-те години, създали модерното и европейско българско изкуство. А след това преминах към духовния хоризонт и професионалния облик на непосредствените учители на Баевото поколение. Защото в постоянния диалог с тях протича пътят на Георги Баев.

Както показва изследването, покрай тяхното влияние Баев добива общата насока на своето художествено развитие: своеобразен стилистичен аскетизъм и виртуозната колористична школовка, които се превръщат в неговата запазена марка. Кредото на Баев се подтиква и от находките на съвременното изкуство на Запад, и от постиженията на българските художници, които се преместват натам и работят навън. Затова се спрях върху творческите контакти със софийските, пловдивските, варненските и други художници през различни периоди от неговия живот.

Космополит и хуманист Георги Баев заема своето заслужено място в историята на изобразителното изкуство – той е лауреат на престижната награда „Йохан Готфрид Хердер“, получил признание за живопис „Владимир Димитров-Майстора“ и станал Художник №1 за 1998 година, а освен това още двадесет и пет регионални, национални и международни награди. Получавал предложения да работи в Париж, Лондон и на други места, но, изпълнен с дълбока привързаност, Баев остава завинаги в Бургас при своето море. Тази стихия е в ядрото на цялото му творчество. А затова изследването специално се спира върху визията на Баев и тези на великите маринисти от XIX век и на художниците на морето в българското изкуство.

Изхождайки от общата картина разработката се концентрира върху участието на майстора в бургаския културен живот, и по-специално – върху ролята му в художествената среда на Бургас. И затова направих видими нишките, които го свързват с театър, литературата и поезията, да изпъкнат връзките му с галериите, музеите и приятелите-реставратори, издигнали нависоко изкуството в този град.

А понеже артистичната среда, в която се потапя Баев е не само идеална, а е рожбата на творците, спрях се на видимия облик на града – върху скулптурата, мозайките и други артефакти, създавали неповторимата градска атмосфера, осенявала майстора през годините на творчество.

Контактите му засягаха не само езика на произведенията, но и социалната позиция – ето защо засегнах работата му в художествените структури и грижата за младите творци.

Човек с активна гражданска позиция, често пряко включващ се в политиката, Баев е огорчен от мерзостта и липсата на достойнството в обществото. Но в никакъв случай не и победен. За разлика от много аполитични и комерсиални творци, Георги Баев е оголеният нерв на своето време. Творецът е ярка и силна личност, която изгражда и налага свой собствен индивидуален почерк – свободен, експресивен и модерен. Изкуството не признава слабохарактерни художници. През цялата си творческа дейност Баев не се поддава на влияние и натиск, не си позволява да измени на себе си. Ако това се бе случило, времето нямаше да позволи неговото творчество да остави незаличима следа в историята на българското и световно изкуство. Изследването показва, че Георги Баев е един от най-влиятелните водачи в българското изобразително изкуство през 70 – 90-те години на XX век.

И ще завърша с връзващите се в съзнанието, болезнени и искрени думи на Стоян Цанев: „Много неща си отиват с него, най-големия художник в България. Епоха, епоха беше!“⁴³.

НАУЧНИ ПОСТИЖЕНИЯ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

- Настоящият дисертационен труд е първото цялостно научно изследване, с акцент върху творчеството на Георги Баев в контекста на бургаския художествен живот през 70-те и 80-те години на ХХ век;
- Авторът на дисертацията създава корпус от данни и интервюта с близки, приятели и колеги на художника, които впоследствие използва в изследването;
- Докторантът показва връзките свързващи Баев с театъра, литературата и поезията, формирали неговия светоглед и издигнали нависоко нашето изкуство;
- За първи път са съпоставени важни екзистенциални и неконвенционални теми от творчеството на Баев с това на писателя Павел Вежинов и поета Христо Фотев;
- Докторантът анализира основно произведения, част от фонда на Бургаска художествена галерия „Петко Задгорски“, с цел да станат по-популярни и видими;
- Авторът на дисертационния труд заснема и описва стенно-монументалното изкуство изградено в Бургас през 70-те години на ХХ век. Като част от градската среда, осенила майстора Георги Баев през годините на творчество. Тази разработка става повод и за участието на община Бургас в проект „Ново наследство“ Подходи за опазване и комуникация на съвременното фасадно монументално изкуство в България⁴⁴;

---

⁴³ Ингилизова, Й. Бургас се прости с големия творец Георги Баев. – Черноморски фар, 21 февр. 2007.

⁴⁴ <https://novotonasledstvo.eu/>

- Чрез лични срещи и разговори със собственици и наследници докторантът издирва и систематизира информация за първите частни галерии създадени в Бургас;
- Проучванията на терен, направени от докторанта допълват знанията за Георги Баев и стават изследователска база, върху която са създадени информационни текстове публикувани в медийните канали, с които работи Галерия „Георги Баев“;
- Направеното изследване подтикна автора му да организира поредица от изложби: „Георги Баев и приятели“ (9-ти ноември – 1-ви декември 2018, Галерия „Георги Баев“), „Баев пътува и твори“ (4-ти февруари – 4-ти март 2021, Галерия „Георги Баев“), „Поколения“ експозицията показва творби на автори от три различни генерации – Георги Баев, Живко Иванов и Добрин Вътев (16-ти ноември – 10-ти януари 2020 г., Културен център "Морско казино"), Изложба „Георги Баев. Живопис и графика“, (29-ти юни – 24-ти юли 2022 г., Пловдив галерия „Капана“). А по повод 121 години от рождението на Петко Задгорски тази година ще бъде открита изложба „Учениците на Петко Задгорски“.

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА

- Кутиева, Людмила. Барьерата между страха и свободата претворена в идеите на Баев и Вежинов. *Известията на Бургаския музей*, Т. 1, част 2, Бургас, 2022.
- Кутиева, Людмила. Живописиста на Баев като огледало на времето. - В: Проблеми на приложните и изящните изкуства. *Сборник материали от докторантски конференции*. НХА, 2023, ISSN 2683-040X